

Vaasan julkisen taiteen periaatteet

Prosessikuvaus

Kirsi Kaulanen: De Geer, 2021. Hietalahden kiertoliittymä, Vaasa. Kuva: Silvia Rinne, Vaasan museot

Hyväksytty:

- Kulttuuri- ja liikuntalautakunta 3.12.2024
- Kaupunginhallitus 17.2.2025.

Sisällysluettelo

1. Vaasan julkisen taiteen periaatteet
2. Mitä julkinen taide on?
3. Julkisen taiteen hankintojen nykytila Vaasassa
  - 3.1. Julkinen taide Vaasan museoiden kokoelmissa
  - 3.2. Kulttuuripalvelut toteuttajana
  - 3.3. Taide osana kaupunkisuunnittelua ja rakentamista
  - 3.4. Yksityiset taidehankinnat
4. Julkisen taiteen hankintaprosessi
  - 4.1. Julkisen taiteen taidetyöryhmä
  - 4.2. Hankintamenetelmät
  - 4.3. Rahoitusmallit
  - 4.4. Hankkeen etenemisprosessi
  - 4.5. Taiteilijasopimus
  - 4.6. Teosluonnoksesta toteutukseen
  - 4.7. Huolto ja ylläpito
  - 4.8. Teosten poisto kokoelmista
5. Julkisen taiteen tulevaisuus Vaasassa ja Pohjanmaalla
6. Liitteet
  - 6.1. Taiteen linjaukset Vaasassa
  - 6.2. Case-esimerkkejä
    - 6.2.1. Vaasan kaupungin kulttuuripalvelut
    - 6.2.2. Ravilaakson taide
    - 6.2.3. Pohjoismaiden taidetie / Nordisk konstväg
7. Lähteet

1. Vaasan julkisen taiteen periaatteet

Vaasan kaupungin julkisen taiteen periaatteet ja prosessikuvaus on saanut alkunsa tarpeesta saada kuvatuksi selkeästi työvaiheet ja vastuutahot, jotka julkisen taiteen hankintaan ja taideteoksen elinkaareen liittyvät.

Julkinen taide on merkityksellinen osa Vaasan kaupunkikuvaa. Julkista taidetta on hankittu Vaasassa eri toimijoiden ja projektien kautta. Vaasassa taide on mukana uusien alueiden suunnittelussa sekä vanhojen alueiden uudistushankkeissa. Sen lisäksi taidetta hankitaan kaupungin ja rakennetun ympäristön kaunistamiseksi sekä harkinnan mukaan tärkeiksi koettujen asioiden muistamiseksi. Julkinen taide on sidoksissa kaupunkistrategiassa hyvinvoiviin ja onnellisiin kuntalaisiin, turvalliseen kaupunkiin, sekä viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden lisäämiseen. Tavoitteena on mm. taiteen keinoin lisätä kiinnostavia ja viihtyisiä kaupunkitiloja, taiteen saavutettavuutta sekä taiteilijoiden työllistymistä. Julkisen taiteen periaatteiden laadinta, prosenttiperiaatteen toteuttaminen sekä kaupunkiympäristön viihtyisyyden lisääminen (katu)taiteen keinoin, on myös nostettu kaupungin kulttuuri- ja liikuntaohjelmassa (v. 2020-2025) esiin toimenpiteinä.

Kuvaus kirjaa auki Vaasan kaupungin julkisen taiteen hankinnan prosessia ja luo yhteiset käytännöt kaupungin yksiköiden välillä julkisen taiteen toteuttamisessa ja ylläpidossa. Prosessikuvauksen tavoite on selkeyttää julkisen taiteen parissa työskentelevien toimijoiden roolia (kuka hankkii, hoitaa, vastaa ja rahoittaa) sekä esitellä toiminta- ja yhteistyömalleja julkisen taiteeseen liittyen.

Vaasan kaupungissa on useita toimijoita, jotka hankkivat julkista taidetta. Sitä hankitaan mm. kaupungin kulttuuripalveluiden ja museoiden sekä kaupunkisuunnittelun ja rakennushankkeiden kautta. Kaupungin suunnittelu- ja rakennushankkeisiin museo osallistuu usein taideasiantuntijan roolissa. Tämän lisäksi Vaasassa on yksityisiä toimijoita, kuten yrittäjät, seurakunnat, yhdistykset tai taloyhtiöt, jotka hankkivat taidetta itsenäisesti.

Julkisen taiteen hankinnan prosessikuvauksen tarkoitus on toimia myös oppaana Pohjanmaan kunnille julkisen taiteen hankinnoissa ja hoidossa. Prosessikuvauksen ohjeet on laadittu alueellisen vastuumuseon julkisen taiteen edistämistehtävän mukaisesti tukemaan kaikkia alueella taidehankintoihin osallistuvia tahoja. Aluevastuumuseo tarjoaa kunnille ohjausta ja neuvontaa hankintamenetelmien, rahoituksen, ylläpidon, huollon ja taiteilijasopimusten kanssa sekä taideasiantuntijan tukea hankintapäätöksissä. Pohjanmaan museon konservaattorilla on laaja kokemus taiteen ylläpidosta ja materiaalien ja tekniikoiden vaatimista huoltotoimenpiteistä. Konservaattorit tarjoavat mahdollisuuksien mukaan ylläpitoneuvontaa ja tarvittaessa eri alojen ammattilaisten yhteystietoja.

2. Mitä julkinen taide on?

Julkinen taide sijaitsee avoimessa tai puoliavoimessa julkisessa tilassa, se voi olla rakennukseen integroitu tai rakennuksesta erillinen elementti. Julkinen taide on yksityisellä tai julkisella rahoituksella kustannettu. Julkinen taide voi olla pitkäaikaista tai väliaikaista. Julkinen taide tarkoittaa esimerkiksi veistoksia, seinämaalauksia, valotaidetta, performansseja, työpajoja, julkisivumateriaaleihin upotettuja kuva-aiheita, videoprojisoitteja, äänitaidetta, muotoiltuja kadunkalusteita tai opasteita, jotka ovat kaikkien saatavilla ilman pääsymaksua ja aukioloaikoja.

Laila Pullinen: Sibylla, 2003. Sisäsätama, Vaasa. Kuva: Silvia Rinne, Vaasan museot

3. Julkisen taiteen hankintojen nykytila Vaasassa

Vaasan kaupungilla oli 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa käytössä nk. prosenttiperiaate, jolloin uusiin kunnallisiin rakennuksiin hankittiin taidetta prosentilla rakennuskustannuksista. Tällä hetkellä prosenttiperiaate ei ole Vaasassa säännöllisessä käytössä ja hankintojen rahoitus tulee usein ulkopuolisista lähteistä, kuten paikallisilta säätiöiltä ja rahastoilta.

Julkista taidetta hankkivat monet tahot. Osa teoksista hankitaan kuntatekniikan, kulttuuripalveluiden ja museon yhteistyönä. Toiset teokset päätyvät kaupunkikuvaan yksityisten tahojen kautta. Julkisista taideteoksista vain osa päätyy Vaasan museoiden taidekokoelmaan, vaikka museo on mukana valintaprosessissa taideasiantuntijana. Julkisen taiteen hankinnat tehdään museon kokoelmaohjelman linjausten mukaan ja ohjelma määrittelee myös lahjoitusten vastaanottoa.

Vaasassa on myös taidehankkeita, joita varten on perustettu taidetoimikunta. Näissä museolta ei välttämättä ole aina asiantuntijaedustusta paikalla. Tällainen hanke oli esimerkiksi Vaasan keskussairaalan H-talo (2020-2022). Vaasassa on myös taidehankkeita, joissa kaupungin edustajaa, kuten museon taideasiantuntijaa, ei ole mukana. Tällainen on ollut esimerkiksi Liisanlehdon kiertoliittymän teos (2024).

Suotavaa olisi, että hankintoja tekevät tahot vähintään informoisivat museota hankkeistaan, sillä julkiseen kaupunkitilaan tulevasta kuvataiteesta ja muistomerkeistä useimmiten ensimmäiseksi kysytään museolta.

Jos museolla ei ole tietoa hankkeista, ei se myöskään voi ohjata kysyjää eteenpäin. Lisäksi museon tehtävänä on dokumentoida toimialueellaan olevia taiteellisia hankkeita ja kohteita. Huomionarvoista on myös se, että tällaiset teokset eivät kuulu museon kunnossapitovelvoitteen alle.

3.1. Julkinen taide Vaasan museoiden kokoelmissa

Vaasan kaupungissa ja sen historiassa taiteella on poikkeuksellisen voimakas asema. Kaupungin kokoon ja sijaintiin nähden Vaasassa on ollut lukuisia taiteen ja kulttuurihistoriallisen esineistön keräilijöitä. Keräilijät muodostavat myös ajallisesti mielenkiintoisen jatkumon, sillä harrastus ei suinkaan ole sammunut tällä alueella. Esimerkiksi Karl Hedman, Frithjof Tikanoja, Simo Kuntsi ja Lars Swanljung ovat merkittävien kokoelmien taustahahmoja. Voi mainita myös keräilijä Herman Fritiof Antellin 1800-luvun loppupuolelta, joka toimi Vaasassa, mutta lahjoitti kokoelmansa Kansallisgalleriaan.

Taidekokoelmat ovat laadukkaat ja ne sisältävät niin kotimaista kuin ulkomaista aineistoa. Ne tarjoavat taidehistoriallisesti mielenkiintoisen mahdollisuuden tutustua taiteeseen ja kulttuurihistoriaan 1600–2020-lukujen välillä. Taiteen keräilijät ja mesenaatit jättivät vahvan kulttuurikaupungin perinnön Vaasaan, jota julkisen taiteen hankkeilla on melkein pä velvollisuus jatkaa.

Vaasan kaupungin julkista taidetta on vaikea luonnehtia yhden kokoelman kautta. Vaasan kaupungin taidekokoelma ei nimittäin kata kaikkia kaupungin julkisia taideteoksia. Aluksi Vaasan kaupunki rahoitti osaksi tai kokonaan julkisen taiteen hankintoja. Kaupunki osallistui esimerkiksi Emil Wikströmiltä tilatun Zacharias Topeliuksen muistomerkin (paljastettu 1915) rahoittamiseen. Varhaisiin maalaustaiteen hankintoihin kuuluu kaupungintaloon vuonna 1913 ostettu Eero Järnefeltin teos Taiteilijan vaimo Saimi ja tytär Sara puutarhassa (1911). Lahjoituksena Vaasan Höyrymyllyn taiderahastolta kaupunki sai vuonna 1920 Wilho Sjöströmiltä tilatun muotokuvan Carl Gustaf Emil Mannerheimista sijoitettavaksi kaupungintalon juhlasaliin.

Kaupunginkirjastoon sijoitettiin pitkäksi aikaa osa Vaasan taideyhdistyksen kokoelmasta. Näitä teoksia ei kuitenkaan ollut hankittu varsinaisesti julkisen taiteen näkökulmasta, vaan tulevaa Vaasan kaupungin taidemuseon kokoelmaa varten. Kirjastoihin ja kouluihin sijoitettavat tai niiden lähiympäristöön toteutettavat taideteokset nousivat julkisen taiteen hankinnoissa esiin etenkin 1970-luvulta lähtien.

Monessa julkisessa taideteoksessa on merikaupungille sopivasti mukana myös vesielementti. Wäinö Aaltosen suunnittelema Luotsi (1959), Eero Hirosen Merituuli (1979) ja Erkki Kannoston teoksissa Syvä jano ja Matkakuume (2005) ovat vettä hyödyntäviä teoksia. Tekstiilitaidetta ryhdyttiin hankkimaan veistosten ja maalausten rinnalla 1960-luvulla. Oili Mäen Hiljaisuuden meri (1968) kuului aikanaan Suomen kookkaimpiin julkisiin tekstiiliteoksiin.

Liike ja valo toteutuvat vaikuttavalla tavalla kaupungin liikekeskustaan hankitussa Jaakko Niemelän Gridlock-teoksessa (2006). Valaistus kuuluu olennaisesti viimeisimpiin julkisen taiteen teoksiin, kuten Kirsi Kaulasen suunnittelemaan De Geer -teokseen (2021), joka sijaitsee Hietalahden kiertoliittymässä. Sen muotokieli sai vaikutteensa Unescon maailmaperintökohteen geologisista degeer-muodostelmista.

Viime vuosikymmeninä julkisen taiteen hankintoja ovat mahdollistaneet muun muassa Karl ja Elin Hedmanin säätiö sekä Veljekset Gröndahlin säätiö. Niiden ansiosta Vaasaan on voitu hankkia lukuisia julkisia veistoksia sekä maalauksia sijoitettaviksi eri kohteisiin, kuten kirjastoihin, kouluihin ja teatteriin. Myös kaupunki on osallistunut hankintojen rahoittamiseen.

Erkki Kannosto. Matkakuume, 2005. Hovioikeudenpuistikko, Vaasa. Kuva: Vaasan museot.

3.2. Kulttuuripalvelut toteuttajana

Vaasan kaupungin kulttuuripalvelut on nostanut erilaisia katutaideprojekteja esiin jo muutaman vuoden ajan, ja toiminta on osa tulosalueen pidemmän ajan tavoitteita. Vaasan kulttuuri- ja liikuntaohjelmaan on myös kirjattu vuosille 2020-2025 "kaupunkiympäristön viihtyisyyden lisääminen (katu)taiteen keinoin", ja tätä tavoitetta on toteutettu monin tavoin.

Kulttuuripalvelut on toteuttanut (katu)taideprojekteja mm. vastaamalla projektin toteutuksen koordinoinnista kokonaan itse, liittämällä projekti osaksi tulosalueen omaa tapahtumaa, rahoittamalla projekti omalla määrärahalla, hakemalla ulkopuolista avustusta toteutukseen ja myöntämällä toimijoille avustuksia. Vapaan kentän toimijoille myönnettävä taloudellinen tuki onkin yksi Kulttuuripalveluiden tapa edistää julkista taidetta kaupungissa. Tästä esimerkkinä on Wasa Graffitilandia, jonka toimintaa Kulttuuripalvelut on ollut tukemassa.

NQK5, 2023. Wasa Graffitilandia, Opistokatu 8, Vaasa. Kuva: Silvia Rinne, Vaasan museot

3.3. Taide osana kaupunkisuunnittelua ja rakentamista

Taide nähdään yhä enenevässä määrin myös laajemmin osana kaupunkisuunnittelua. Taide on yksi keino integroida aluekehittäminen ja kaavoitus kulttuuriin. Taide ei pelkästään elävöitä kaupunkirakennetta, vaan sen avulla kaupunkirakenteeseen saadaan näkymään ja tuntumaan ihmisille merkityksellisiä kulttuurin ilmiöitä. Esimerkiksi kulttuurisuunnittelussa (Cultural planning), joka on melko laajasti mm. anglosaksisissa maissa ja suunnittelukulttuurissa käytetty suunnitteluperiaate, pyritään tuomaan kulttuuri koko laajuudessaan ja usein juuri taide osaksi suunnitteluprosessia ja rakennettua ympäristöä. Kulttuurisuunnitteluperiaate ilmentää yhtenä esimerkkinä laajempaa trendiä, jossa korostuu kansalaisyhteiskunta-ajattelu. Yhteiskunnan kehittämistä ei nähdä enää niin vahvasti ylhäältä alas suuntautuvana prosessina, vaan ilmiönä, jossa kaikki ihmiset enenevässä määrin osallistuvat ja jossa paikan identiteettiä korostetaan.

Yksi tapa tuoda kulttuuri ja taide osaksi kaupunkisuunnittelua on prosentti taiteeseen -periaate. Periaatetta on kehitetty ja hyödynnetty suomalaisissa kaupungeissa jo pidempään. Esimerkiksi Helsingin Arabianrannassa taiteen roolia pyrittiin kehittämään osana kaupunkikehitystä ja alueen identiteetin muodostumista vahvalla otteella.

Prosentti taiteeseen -periaatetta haluttiin kehittää ja hyödyntää myös Vaasassa Ravilaakson uuden kaupunginosan kehitystyössä. Ajatus sai alkunsa Ravilaakson yleissuunnitteluvaiheessa järjestetyssä suunnittelutyöpajassa. Taiteen roolin määrittämiseksi osaksi Ravilaakson kehityshanketta ja prosenttitaiteen periaatteen hyödyntämiseksi alueella, päätettiin perustaa Ravilaakson taidetyöryhmä sekä tehdä alueelle taideohjelma. Yhtenä lähtökohtana taiteen merkittävälle roolille Ravilaaksossa on alueen

suunnittelusta järjestetyn yleisen ideakilpailun tavoitteissa määritelty ajatus monipuolisesta ja eläväisestä kaupungista. Kilpailun voittaneessa ratkaisussa korostuu tämä ajatus vahvasti.

3.4. Yksityiset taidehankinnat

Vaasan kaupungin lisäksi yksityiset toimijat hankkivat julkista taidetta eri tavoin. Museo tai kaupunki eivät ole osa yksityisiä projekteja. Vaasan kaupungin julkiseen taiteeseen ei lueta niitä kaupungin maalla tai muutoin kaupunkitilassa olevia taideteoksia, joiden toteuttamiseen kaupunki ei ole osallistunut. Nämä ovat tavallisimmin saaneet alkunsa yksityishenkilön tai yhdistyksen aloitteesta ja toiminnan tuloksena. Vaasan museot ei vastaa näistä teoksista.

Osa kaupunkitilassa olevista teoksista on kuitenkin rajatapauksia. Vaasan Asevelikylän kaupunginosassa sijaitsee ITE-taiteilija Edvin Hevonkosken toteuttama 150 veistoksen kokonaisuus. Veistokset ja alueella sijaitseva korsukylä sijaitsevat kaupungin maalla, mutta kaupunki ei ole tilannut niitä, vaan ne ovat syntyneet Hevonkosken aloitteesta. Hevonkosken kuoleman jälkeen Edvininpolkua on vaalinut perinneyhdistys. Vaasan museot ei vastaa veistospuiston hoidosta eivätkä teokset kuulu sen kokoelmiin.

Kaikista kaupungin alueella olevista tai sinne suunnitteilla olevista teoksista on kuitenkin välitettävä tieto Vaasan museoille julkisen taiteen kokonaiskuvan ylläpitämiseksi. Museoissa tallennetaan tietoa alueen muistomerkeistä ja julkisista teoksista.

Edvin Hevonkoski. Edvinin polku, 1981. Asevelikylän kuntopolku, Vaasa. Kuva: Silvia Rinne, Vaasan museot.

4. Julkisen taiteen hankintaprosessi

4.1. Julkisen taiteen taidetyöryhmä

Julkisen taiteen kehittämistä ja koordinoimista varten perustetaan julkisen taiteen taidetyöryhmä, jossa on edustus seuraavilta tulosalueilta:

- Vaasan museot, pj (Elina Bonelius, museotoimenjohtaja ja Silvia Rinne, amanuenssi)
- Kulttuuri- ja kirjastopalvelut (Sanna Bondas, kulttuuri- ja kirjastotoimen johtaja)
- Kuntatekniikka (Tiina Kristola, suunnitteluinsinööri)
- Kaavoitus (Hanna Vallinmäki, viheralue-suunnittelija ja Oliver Schulte-Tigges, kaavoitusarkkitehti)
- Kiinteistötoimi (Petur Eklund, kaupungingeodeetti)
- Talotoimi (Emilia Sorama, rakennuttajapäällikkö)
- Rakennusvalvonta (Juha Jääskeläinen, rakennustarkastaja)

Taidetyöryhmä kokoontuu 2-4 kertaa vuodessa, tarvittaessa useammin. Taidetyöryhmän tehtävänä on

- ohjata kaupungin julkisen taiteen kehittämistä ja hankintoja pitkällä aikavälillä.
- kaavoituksen ja hankesuunnittelun alkuvaiheessa tehdä ehdotuksia mahdollisen taideohjelman laatimisesta ja esittää kohteita, joiden suunnitteluun taide tulisi kytkeä.
- tehdä ehdotukset myös kunkin hankkeen rahoitusmallista, taidehankkeiden organisoimista vastuuhenkilöistä sekä taiteen hankemuodon päättämisestä.
- toimia asiantuntijana, joka ohjaa julkisen taiteen osalta kaupungin strategian toteutumista ja vahvistaa kaupunkiorganisaation sisäistä tiedonkulkua julkisen taiteen osalta.

Toteutettavilla taidehankkeilla voi olla omia, pienempiä toteutustyöryhmiä, joissa koordinoidaan yksittäisen hankkeen käytännön toteutus.

4.2. Hankintamenetelmät

Julkista taidetta hankitaan eri tavoin riippuen hankkeen luonteesta – hankintatapa päätetään tapauskohtaisesti. Hankintatapa voi olla suora tilaus, kutsukilpailu, avoin kilpailu, portfoliohaku tai rinnakkainen luonnostilaus. Muita mahdollisuuksia ovat taideteoslahjoitukset, useamman toimijan yhteishankkeet, kiertävät julkisen taiteen näyttelyt sekä julkisten taideteosten vuokrauspalvelu. Lisää tietoa hankintamenetelmistä löytyy www.julkinentaide.fi - Taidekilpailut.¹ Alla yleisimmät hankintamenetelmät:

- **Suora tilaus** voidaan tehdä hankkimalla valmis teos tai tilaamalla uusi teos suoraan taiteilijalta. Teos tilataan suoraan taiteilijalta, kun tilaajalla on taideteoksen luonteesta ja tyylistä selvä mielikuva, ja taiteilijan valinnasta yksimielisyys. Taideteoksen tilaaja voi ennen lopullisen päätöksen tekemistä pyytää valitsemaltaan taiteilijalta luonnoksen. Luonnoksen tekemisestä maksetaan taiteilijalle aina erikseen sovittava palkkio. Tällöin kannattaa huomioida, että kun teos tilataan suoraan hankintana, on luonnosten pyytäminen useammalta kuin yhdeltä taiteilijalta poissuljettu. Suorahannasta suositellaan tehtäväksi viranhaltijan hankintapäätös. Arkistoitu hankintapäätös on tarpeellinen asiakirja taidekokoelman hallinnan kannalta.
- **Kutsukilpailuun** osallistuu kaksi tai useampi tilaajan henkilökohtaisesti kutsuma taiteilija. Kilpailuohjelmassa määritellään kilpailun yksityiskohdat. Taidetyöryhmä valitsee taiteilijat keskustelun pohjalta tai kuraattorin ehdotuksesta. Taiteilijoilta pyydetään samanaikaisesti ehdotusta samasta taiteellisesta suunnittelukohteesta. Kutsuille taiteilijoille maksetaan

---

¹ <https://www.julkinentaide.fi/fi/taidekilpailut>

osallistumisesta osallistumispalkkio, jonka suuruus määritellään suhteessa kilpailukohteen laajuuteen. Ennen kutsukilpailun avaamista kilpailun järjestäjä valmistelee kilpailuohjelman, budjetin ja aikataulun sekä valitsee kutsuttavat taiteilijat ja pyytää heidän suostumuksensa kilpailuun.

- **Avoimessa kilpailussa** pyydetään ehdotus samasta kuvataiteellisesta suunnittelukohteesta julkisella haulla, joka on avoin kaikille toimijoille. Avoimessa kilpailussa palkintolautakunta käy ehdotukset läpi ja valitsee taideteokset. Parhaat ehdotukset palkitaan etukäteen määritellyin palkinnoin. Palkintolautakunta voi olla taidetyöryhmä tai yleisö voi äänestää parhaat ehdotukset.
- **Rinnakkainen luonnostilaus** tarkoittaa teosluonnoksen tilaamista samanaikaisesti muutamalta ammattikuvataiteilijalta samasta kuvataiteellisesta suunnittelukohteesta. Ero kutsukilpailun ja rinnakkaisen luonnostilauksen välillä on se, että rinnakkainen luonnostilaus pohjaa vuoropuheluun tilaajan ja taiteilijan välillä. Luonnosprosessin aikana taiteilija voi halutessaan keskustella ideoistaan taidetyöryhmän kanssa. Rinnakkaisessa luonnostilauksessa kuten myös kutsukilpailussa taiteilijat ovat samassa asemassa. Taiteilijoita kohdellaan tasapuolisesti ja heille annetaan samat tiedot huolimatta siitä, kuka tarkennuksia kysyy ja missä vaiheessa suunnittelua se tapahtuu.
- **Portfoliohaussa** tilaaja kuvaa kohteen, johon taidetta ollaan hankkimassa ja kartoittaa taiteilijoita, jotka voisivat soveltua hankkeeseen. Tässä mallissa taiteilijat lähdeävät tilaajan edellyttämät portfolio tiedot omasta osaamisestaan ja aiemmin toteutetuista hankkeista. Portfoliohausta voidaan myös ilmoittaa julkisesti. Portfoliohaun perusteella tilaaja jatkaa prosessia valitun tai valittujen taiteilijoiden kanssa hankkimalla teoksen suoraan tietyltä tekijältä tai valitsemalla tietyn määrän hakijoita seuraavaan vaiheeseen, joka voi olla kilpailu tai luonnostilaus.

Hankinnoissa huomioidaan tapauskohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan asuinalueiden historia ja identiteetti sekä asukkaiden näkemykset ja ideat. Julkinen taide tarjoaa paljon mahdollisuuksia ihmisten osallistumiseen ja yhteisöllisyyden kokemuksiin; asukkaat/yleisö voivat olla osa teoksen suunnitteluryhmää, heille voidaan järjestää äänestys erilaisista vaihtoehdoista tai yleisön toiminta voi olla olennainen osa teoksen kokemista.

4.3. Rahoitusmallit

Julkisen taiteen rahoituskanavat vaihtelevat tarkoituksen ja toimijoiden mukaan. Tavallisimmat tavat rahoittaa julkisia taidehankintoja ovat prosenttiperiaate, taidevelvoite ja rahastomalli. Myös kaupungin yksiköiden budjeteista rahoitetaan taidehankintoja.

- Prosenttiperiaate tarkoittaa, että kunta sitoutuu käyttämään noin prosentin hankekustannuksista taiteeseen. Kuntaorganisaation omien tai yksityisen tahon talonrakennushankkeiden lisäksi prosenttiperiaatetta voidaan noudattaa myös laajemmin kaupunkisuunnitteluun liittyvissä kohteissa ja infrahankkeissa.
- Taidevelvoite tarkoittaa, että kunta velvoittaa ulkopuolisen rakennuttajan tai toimijan sitoutumaan prosenttiperiaatteeseen. Julkisen taiteen tuottamista voidaan edistää edellyttämällä kunnan omistaman tontin myynnin tai vuokrauksen yhteydessä rakennuttajaa toteuttamaan tai rahoittamaan tontille taidetta myynti- tai vuokraushintaan sidotun prosenttimäärän arvosta. Velvoite kirjataan kauppa- tai vuokraussopimukseen ja sen toteutumista valvotaan samalla tavalla kuin muitakin sopimukseen kirjattuja velvoitteita.
- Rahastomallilla taas tarkoitetaan useamman rakennuttajan tai toimijan kerryttämää rahastoa yhteisen hankkeen/alueen ympärillä. Rahaston varoja käytetään taiteen hankkimiseen kyseiselle alueelle tai hankkeeseen.

Julkisia taidehankintoja voidaan rahoittaa myös muilla tavoin, kuten hankekohtaisilla apurahoilla. Niitä myöntävät monet tahot, kuten rahastot ja säätiöt. Usein ne kuitenkin rajaavat kunnat pois rahoitettavien joukosta, joten näissä tapauksissa hakijan tulee olla joku muu taho, joka kulloiseenkin hankkeeseen liittyy, ja hakemuksessa tarkoitettujen rahoituskohteiden on oltava siten määritelty, että se täyttää rahoittajan määrittelemät ehdot. Vaasan kaupungin tapauksessa kuvataiteen hankinnan osarahoitukseen voi saada avustusta säätiöiltä ja rahastoista silloin, kun niiden säännöt sen sallivat.

4.4. Hankkeen etenemisprosessi

Hankkeen eteneminen on tapauskohtaista, mutta joitain suuntaviivoja on. Taidehankinta voi kuulua prosenttitaiteen mukaisesti oletusarvoisesti esimerkiksi rakennusprojektiin jo kilpailutusvaiheessa, jolloin se on hyvä sisällyttää hankkeeseen sen varhaisimmassa suunnitteluvaiheessa.

Tai ehdotus taidehankinnaksi voi syntyä spontaanisti kansalaisen tai yhdistyksen tai muun tahon aloitteesta hankkeen kuluessa tai myöhemmin.

Tai taideteoksen hankintaehdotus voi syntyä kesken suurempaa hanketta, kuten kaupunginosan tai liikennejärjestelyjen suunnittelua.

Kun ajatus julkisen taiteen hankkimisesta syntyy vasta, kun visuaaliset elementit on jo toteutettu esimerkiksi arkkitehti- tai muotoilutoimiston työnä, on uuden taidehankinnan tai vanhan taiteen sijoittelu hankalampi toteuttaa. Lopputuloksesta saattaa tulla epätydyttävä ja sekava. Myös prosenttitaideajatuksen soveltamisen mahdollisuus saatetaan menettää ja taidehankintaprosessista tulee ajateltua kalliimpi ja aikaa vievämpi, kuin jos hankinta olisi sisällytetty rakennushankkeeseen varhaisemmassa vaiheessa. Mahdoton ajatus taidehankinta ei tässäkään kohta ole, sen luonne vain hiukan muuttuu ja edelleen on tärkeää ottaa kuvataiteen asiantuntijat avuksi hankintaan.

Hanke etenee sujuvimmin esimerkiksi näin:

1. Idean synnyttyä otetaan yhteys Julkisen taiteen taidetyöryhmään
2. Taidetyöryhmä käsittelee ehdotuksen ja selvittää sen toteuttamiskelpoisuuden
3. Mikäli ehdotusta päätetään edistää, taidetyöryhmä nimeää hankekohtaisen taidetyöryhmän
4. Rahoitus varmistetaan
5. Valitaan taidehankinnan tapa
6. Kutsutaan taiteilija tai järjestetään haku halutulla tavalla
7. Taidetyöryhmä osallistaa tarvittavat tahot, toimialat ja mahdolliset muut yhteistyökumppanit sekä koordinoi osapuolten toiminnat ja yhteistyön taiteilijan/taiteilijoiden kanssa
8. Taidetyöryhmä valvoo ja ohjaa projektin sen päätökseen saakka.
9. Taidetyöryhmä viimeistelee hankkeen sopimalla teoksen elinkaaren seuraamisesta ja tulevien huolto- ja kunnossapitotoimien vastuunjaosta. Nämä kirjataan osapuolten tiedoksi ja lisäksi museo kerää huollosta ja seurannasta tehdyt elinkaarisopimukset arkistoonsa, jotta ne ovat löydettävissä myös keskitetysti.

4.5. Taiteilijasopimus

Taiteilijasopimus laaditaan, kun taiteilijavalinta on tehty. Sopimuksessa kirjoitetaan taidehankkeen osapuolet ja toimintatavat sekä määritellään vastuut ja velvollisuudet mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Taiteilijasopimuksen luonnostelevat Vaasan museot yhdessä tilaajan kanssa, jos tilaaja on eri kuin museo. Sopimuksen allekirjoittaa toimivaltainen viranhaltija. Taiteilijasopimus räätälöidään teoksen ja kohteen mukaan.

Taiteilijasopimus sisältää seuraavat asiat:

- **sopimuksen osapuolet:** tilaajan ja taiteilijan/taiteilijoiden yhteystiedot, maksutiedot ja maksutapa (y-tunnus vai verokortti)
- **sopimuksen kohde,** kohteen määrittely; onko kohde valmis teos tai luonnos tietyssä formaatissa. Jos tilataan luonnos, tilaaja tekee erikseen luonnossopimuksen taiteilijan/taiteilijoiden kanssa.
- teoksen **aikataulu** valmistuksesta pystytykseen
- **veloituserusteet ja maksuehdot:** luonnospalkkion ja taiteilijapalkkion määrittely, arvonlisäverovelvollisuuden määrittely, kokonaisuutensa mahdollinen jakaminen suhteessa hankkeen edistymiseen. Sopimuksessa on mahdollista jakaa taiteilijan palkkion osiin taiteilijan toiminnan helpottamiseksi. Esimerkiksi osa palkkiosta maksetaan, kun sopimus saa lainvoiman ja osa teoksen luovutuksen jälkeen.
- taiteilijan ja tilaajan **vastuualueet:** teoksen materiaalikulut, perustukset, kuljetus- ja matkakulut, asennus, alihankinnat, valaistus, vakuutukset, ylläpito
- **teoksen luovutus:** teoksen luovutuksessa sovitaan loppukatselmuksesta; vastuut ja vakuutukset siirtyvät tilaajalle ja taiteilija toimittaa teoksen huoltoon ja ylläpitoon liittyvän ohjeistuksen. Teokselle määritetään elinkaari ja mahdolliset toimenpiteet vahinkotapauksissa tai teoksen mahdollisen siirron tilanteessa.
- tekijänoikeudet, teoskuvien käyttöoikeus ja tiedotus
- sopimuksen siirto ja purkaminen
- toimintatapa mahdollisessa ristiriitatilanteissa
- Teoksen elinkaaren aikaiset huoltotoimet ja maininta oletetusta elinkaaresta
- Mikäli teos liitetään museon kokoelmiin, huomautus, että museolla on oikeus määrittellä teoksen elinkaaren päättymisen hetki ja tehdä tarvittava poistotoimenpide kokoelmista nähdessään sen tarpeelliseksi.
- sopimuksen liitteet (tekniset tiedot, kustannusarvio, huolto-ohjeet, ym.)

Suomen taiteilijaseuran sivulta löytyy taideteoksen mallisopimus pohja sovellettavaksi:

<https://www.artists.fi/fi/sopimusmallit>

4.6. Teosluonnoksesta toteutukseen

Kun taidetyöryhmä on hyväksynyt teosluonnoksen, siirrytään hankkeen toteutusvaiheeseen.

Taiteilijasopimuksessa kirjoitetaan selkeästi taiteilijan ja tilaajan vastuualueet, kuten työjako, materiaalien hankinta ja toimenpiteet. Ennen sopimuksen allekirjoittamista sopimuksen tekijä käy sopimuksen läpi taiteilijan ja tilaajan kanssa. Tilaaja varmistaa, että tarvittavat lupa-asiat ovat kunnossa ja kaupungin eri yksiköillä on tarvittavat tiedot vastuualueista ja toimenpiteistä. Esimerkiksi teoksen valmistus, perustukset, perusvalaistus ja viherympäristö yms. toteutukseen liittyvät työt tilaa kaupunki/kadut ja puistot – palvelualue. Taiteilijalle mahdollistetaan pääsy työmaalle teoksen rakentamisen/pystytyksen aikana, jotta teoksen toteutuksen voidaan varmistaa sujuvan taiteilijan suunnitelman mukaisesti.

Taidetyöryhmällä on oltava kaikki tiedot laskujen maksamisesta, jotta hän voi ohjata laskut oikealle taholle. Jos museo on teoksen tilaaja ja teos päättyy museokokoelmiin, museomestari otetaan mukaan teoksen pystytysprosessiin. Museomestari pitää yhteyttä perustustyön tekijöihin ja varmistaa, että teoksen pystytys ja tekniset vaatimukset (mahdolliset sähkötyöt, kiinnitys, ym.) sujuvat suunnitelman mukaisesti. Pystytyksen aikana tehdyt toimenpiteet merkitään muistiin. Museomestari on myös mukana teoksen loppukatselmuksessa.

Teoksen loppukatselmus tehdään vähintään 2 viikkoa ennen tilaajalle luovuttamista. Teos tarkistetaan taiteilijan ja tilaajan yhteisessä loppukatselmuksessa, jonka kutsuu koolle taidekoordinaattori, taiteilija tai tilaaja. Katselmuksesta laaditaan pöytäkirja, johon kirjataan läsnäolijat, teosta koskevat huomiot, mahdolliset puutteet ja vaadittavat korjaukset. Lisäksi määritellään, missä ajassa korjaukset tulee tehdä. Loppukatselmuksen ehdot mainitaan teossopimuksessa.

Teoksen pystyttämisen jälkeen taiteilija toimittaa teoksen huoltokirjan tilaajalle. Huoltokirja on dokumentti, jossa taiteilija ohjeistaa mahdollisimman tarkasti teoksensa materiaalit sekä sen, minkälaista huoltoa teos tarvitsee. Huoltokirjan avulla voidaan seurata teoksen kuntoa ja suunnitella konservointia. Huoltokirjaan kirjataan teoksen ja sen osien kuvaus, materiaalit ja valmistustapa, elinkaari sekä ohjeet teoksen hoitoon ja huoltoon. Huoltokirja sisältää myös tietoa siitä, kehen otetaan yhteyttä, jos teos vahingoittuu, esimerkiksi varaosien toimittajat. Huoltokirjaan liitetään kuvia valmiista teoksesta lopullisessa sijoitusympäristössään teoksen kunnon seuraamisen helpottamiseksi. Huoltokirja luovutetaan tilaajalle ja huollosta vastaavalle taholle viimeistään teoksen luovutuksen yhteydessä.

Kun teos on pystytetty paikalleen, tilaaja voi järjestää teokselle julkistamistilaisuuden haluamallaan tavalla. Se tekee kaupunkikuvaan ilmestyneen uuden taideteoksen kaupunkilaisille tutuksi.

Jaako Pernu: Reimari, 2022. Hovioikeudenpuistikko 23, Vaasa. Kuva: Jouko Keto

4.7. Huolto ja ylläpito

Vaasan museot vastaa kaupungin omistamien veistosten huollon koordinoinnista, ja alueellisena vastuumuseona antaa neuvoja sekä alueen kuntien että yksityisten tahojen julkisen taiteen ylläpitoon ja huoltoon liittyvissä asioissa.

Julkisen taiteen hallinta ja hoito jakaantuu Vaasan kaupunkiorganisaatiossa museotoimen ja kuntatekniikan yhteiselle vastuulle. Kuntatekniikka poistaa osan julkisen taiteen teosten töhryistä/graffiteista, mutta laajoista konservoinneista ja puhdistuksista vastaa museotoimi. Kuntatekniikka on ollut mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa julkisten taideteosten valaistusta ja teoksiin liittyviä kuntateknisiä ratkaisuja. Taideteosten perustukset ja yleisvalaistus ovat yleisillä alueilla kuntatekniikan vastuulla. Kuntatekniikka on myös itsenäisesti hankkinut Vaasan kaupunkiin julkista taidetta. Kuntatekniikan hankkimat taiteeksi luokiteltavat ja yhdyskuntarakenteen osaksi liittyvät teokset säilyvät kuntatekniikan ylläpitovastuulla. Teosten huolto ja hoitovastuu määritellään teosta koskevassa sopimuksessa ja sopimuksesta annetaan kopio kaikille osallisille tahoille. Sopimukset ja päätökset säilytetään Vaasan museon omassa arkistossa, Twebissa sekä Vaasan kaupungin arkistossa.

Jo olemassa olevien teosten kohdalla, joista ei ole olemassa sopimusta huoltovastuun jaosta, on hyvä tehdä periaatepäätös, että huolto suoritetaan sieltä, missä huoltoon tarvittava ammattitaito on valmiina olemassa.

Julkisten taideteosten huoltoon vaikuttavat teosten materiaalit, sijainti ja elinkaari. Vaasan museoiden konservaattorit arvioivat ajoittain sekä ulko- että sisätiloissa sijaisevien taideteosten konservointitarvetta. Konservaatit voivat tehdä pienempiä huoltoja itse, ja etsiä laajempiin projekteihin sopivia asiantuntijoita. Tärkeää on myös yhteistyö Vaasan kaupungin kuntatekniikan kanssa julkisen taiteen teknisissä ratkaisuissa, mahdollisen ilkvallan raportoinnissa ja vahinkojen korjaamisessa.

Uutta julkista teosta hankittaessa pyydetään taiteilijalta tarkat tiedot taideteoksen materiaaleista ja tekniikasta, ja sovitaan, miten teosta huolletaan ja korjataan tarvittaessa. Hankkijataho tallentaa teokseen käytetyt materiaalit ja materiaalien toimittajat, tekniset yksityiskohdat ja mahdollisen tekniikan/mekaniikan ja valaistuksen ohjeistukset. Teoksen elinkaaresta voidaan päättää jo hankintavaiheessa: jos tiedetään että materiaalit kestävät ennallaan vain tietyn ajan, sovitaan taiteilijan kanssa, kuinka teos poistetaan, kun materiaalit muuttuvat tai alkavat tuhoutua ja tämä merkitään tiedoksi myös hankintasopimukseen ja huoltokirjaan.

Julkiset taideteokset ovat tekijänoikeuden suojaamia eli tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta taiteilijan kuolemasta. Jos teokselle ollaan tekemässä merkittäviä kunnostustoimenpiteitä tai sitä ollaan esimerkiksi siirtämässä, on hyvä neuvotella asiasta taiteilijan tai tämän oikeudenhaltijoiden kanssa.

4.8. Teosten poisto kokoelmista

Vaasan museoiden kokoelmapoistojen ohjeena ovat ICOM:in museotyön eettiset säännöt, joiden mukaan teoksen poisto museon kokoelmista vaatii täyden ymmärryksen teoksen merkityksestä, luonteesta (onko objekti korvattavissa vai ei) ja oikeudellisesta asemasta sekä toimenpiteen mahdollisesti aiheuttamasta julkisen luottamuksen menetyksestä. Poisto kokoelmasta perustuu teoksen merkityksen arviointiin, lukuun ottamatta täysin tuhoutuneita objekteja. Vaikka museolla onkin mahdollisuus poistaa teoksia kokoelmistaan, on yleisön voitava luottaa siihen, että se tapahtuu vastuullisesti. Teos voidaan poistaa Vaasan museoiden kokoelmista kokoelmaohjelman mukaisesti ja ottamalla huomioon teoksen kunto, taloudelliset syyt sekä muut syyt (lisätietoa: Vaasan museoiden kokoelmaohjelma).

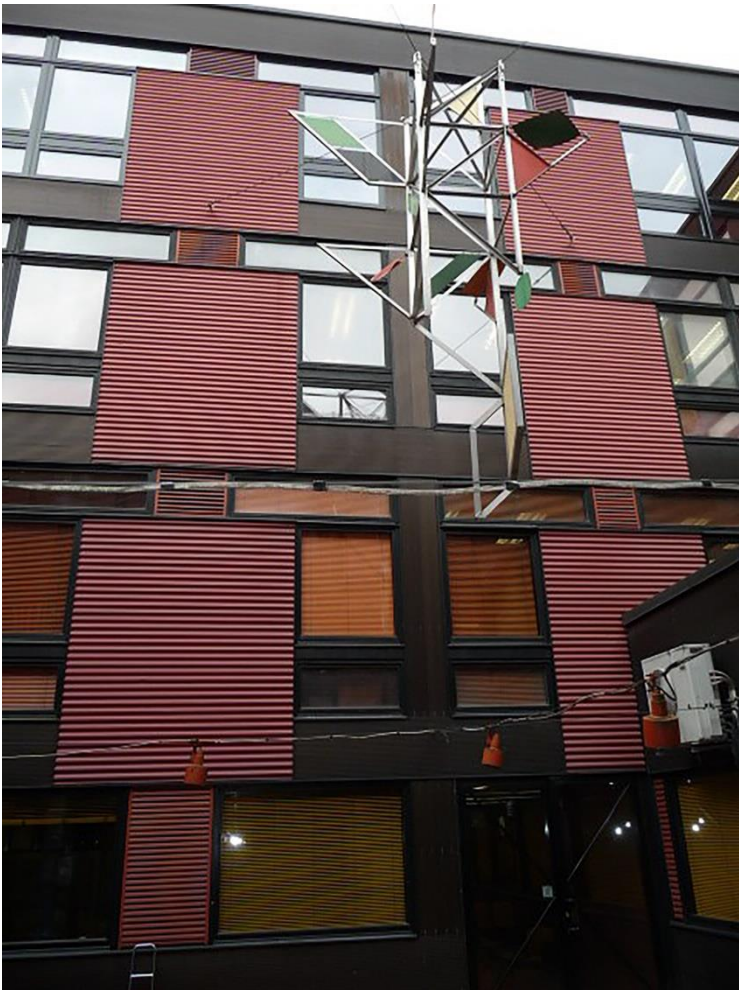
Teoksen poistaminen on mahdollista kokonaisuarkinnon perusteella yhden tai useamman kokoelmaohjelmassa mainitun syyn pohjalta. Kokoelmapoisto on mahdollinen vain siten, ettei museon perustehtävä vaarannu. Poistoista laaditaan kirjallinen, yksilöity ja perusteltu poistopäätös. Teos dokumentoidaan kattavasti ennen poistoa. Dokumentointi säilytetään pysyvästi kokoelmatietokannassa tai museon arkistossa. Poistopäätöksen tekee museotoimenjohtaja kokoelmapäällikön esityksestä. Poistopäätöksen valmisteluun osallistuvat kokoelmapäällikön lisäksi amanuenssi ja konservaattori. Poistopäätös tehdään ja arkistoidaan Vaasan kaupungin asiakirja- ja dokumenttienhallintajärjestelmään. Tiedot poistetuista esineistä säilytetään tietokannassa ja objektin numeroa ei oteta uudelleen käyttöön poiston jälkeen.

Yleensä museon kokoelmissa olevia julkisia taideteoksia sijaitsee muissa tiloissa, ja poistopyynnöt tai ehdotukset tulevat tilojen hallitsijoilta. Poistopyynnöillä voi olla eri syitä, kuten muutokset ympäristössä, jossa taideteos sijaitsee tai teoksen kunto. Tässä tapauksessa tilan hallitsija ottaa aina yhteyttä museoon ja neuvottelut käydään museohenkilökunnan sekä taiteilijan tai hänen perikuntansa kanssa. Neuvottelut tarvitaan erityisesti silloin, kun sopimusta teoksen hankinnasta ei ole tehty. Erilliset neuvottelut koskien teoksen poistoa eivät ole tarpeellisia, jos teokselle on määritelty elinkaari sopimuksessa.

Joissakin tapauksissa teoksen sijoitusympäristö on muuttunut (esimerkiksi rakennuksen purku), mutta museo on päättänyt säilyttää teoksen eri syistä. Julkiset taideteokset ovat isoja ja museolla ei ole mahdollisuutta säilyttää niitä erikseen museon omissa kokoelmasäilytystiloissa. Jos teos päätetään säilyttää, museo voi harkita uudelleensijoitusta toiseen ympäristöön.

Jos lopullinen poistopäätös tehdään, julkinen taideteos toimitetaan materiaali kierrätykseen tai tuhottavaksi. Teos voidaan myös palauttaa taiteilijalle, jos taiteilija on elossa ja haluaa taideteoksen takaisin.

Vaasan alueelta löytyy taideteoksia, jotka eivät kuulu museon taidekokoelmiin. Tässä tapauksessa teoksen omistaja (esim. Kulttuuripalvelut, yksityinen omistaja) tekee oman poisto-/siirtopäätöksen.

Asko Halme: Härveli, 1985. Kirkkopuistikko 26, Vaasa. Kuva: Vaasan talotoimi.

5. Julkisen taiteen tulevaisuus Vaasassa ja Pohjanmaalla

Vaasan museoiden alueelliseen vastuumuseotehtävään kuuluu muun muassa taiteen ja visuaalisen kulttuuriin yhteistyön edistäminen Pohjanmaalla. Julkisen taiteen hankinnan prosessikuvauksen tarkoitus on toimia oppaana Pohjanmaan kunnille ja muille toimijoille julkisen taiteen hankinnoissa ja hoidossa. Prosessikuvauksen ohjeiden tarkoitus on tukea kuntien julkista taidetta koskevia hankintapäätöksiä tarjoamalla toimintamalleja ja tietolähteitä hankinnan prosessista. Julkisen taiteen hankintaprosessikuvaus ei velvoita kuntia tiettyyn toimintamalliin.

Pohjanmaalla on hankittu julkista taidetta eri tavoin. Haasteita on ilmennyt tavallisimmin teoksen hoitoon liittyen, koska siitä ei ole päätetty etukäteen eikä sitä ole määriteltä sopimuksin. Yleensä teoksen hoito on annettu museon vastuulle, mutta monessa kunnassa ei ole ammatillisesti hoidettua museota, ja teoksen hoito on jäänyt kunnalle tai yksityiselle omistajalle. Rahan puutteessa julkisia teoksia on hoidettu myös vapaaehtoisten voimin, jolloin yhdistyksillä on ollut iso rooli.

Jokainen kunta voi laatia oman prosessimallin julkisen taiteen hankkeiden ja hankinnan osalta. Tärkeimmät hankeperiaatteet sisältävät taidehankintojen mahdollisen rahoittajan, hankinnan päätöksentekijän,

taideprosessin koordinoinnin ja valvonnan määrittelyn, teoksen omistajan ja ylläpidon valmistumisen jälkeen.

Yhteenveto prosessikuvauksesta esimerkiksi kunnassa:

1. Kunnalla on resurssi taidehankintaan tai hankesuunnitelma, jossa on taideosuus
2. Lautakunta, hallitus tai valtuusto hyväksyy hankinnan tai hankkeen
3. Muodostetaan taidetyöryhmä* ja edetään teoksen hankintaprosessiin
4. Teoksen suunnittelu ja toteutus sekä asentaminen julkiseen tilaan
5. Teoksen huoltovastuun ja ylläpidon määrittely sen elinkaaren ajaksi**

* Taidetyöryhmässä tulisi olla ainakin yksi kuvataiteeseen ja taiteen tilaamiseen perehtynyt asiantuntija.

** Julkisen taiteen osalta on hyvä muistaa, että teos jää ympäristöön mahdollisesti pitkäksi aikaa. Julkisen taiteen omistajuus ja huoltovastuu tulee määrittellä jo hankintavaiheessa ja kirjata ylös hankinta-/taiteilijasopimukseen. Tästä voi olla apua myös, kun kunta suunnittelee budjettiaan kulttuurille ja julkisten tilojen ylläpitoon.

Julkisen taiteen seminaari

Taiteen edistämiskeskus TAIKE on järjestänyt tähän menneessä tapahtumia, joissa esitellään julkiseen taiteeseen liittyviä ajankohtaisia kysymyksiä ja projekteja. Pohjanmaalla järjestetään myös tapahtumia ja seminaareja, joissa teemana on julkinen taide. Esimerkiksi vuonna 2024 keväällä Pietarsaaren seudun kulttuuritoimijat järjestivät julkisen taiteen seminaarin, jossa käsiteltiin taidetta kunnissa ja taideohjelmia. Paikalliselle seminaarille olisi hyvä saada jatkoa ja käyttää sitä keskustelufoorumina paikallisille kulttuuritoimijoille ja organisaatioille, jotka työskentelevät julkisen taiteen parissa.

Frode & Kyösti Linna: Katso merta, 2021. Äminnentie 130, Maalahti. Kuva: Silvia Rinne, Vaasan museot

Pohjanmaan patsaat ja muistomerkit –tietokanta verkossa

Vaasan kaupunki on julkaissut karttasovelluksen, joka paikantaa Pohjanmaan muistomerkit ja patsaat kartalle. Sovellus sisältää muistomerkit, patsaat sekä taideteokset kaikista Pohjanmaan 14 kunnasta. Tietoja patsaista ja muistomerkeistä kerätään yhteistyössä kuntien kulttuuritoimijoiden ja kotiseutuaktiivien kanssa. Sovelluksen tarkoituksena on luoda laaja tietokanta kaikista Pohjanmaan julkisista teoksista, joka edistää paikallisen kulttuurin tuntemusta ja hyvinvointia. Sen lisäksi tietokanta toimii työkaluna kunnille ja aluevastuumuseolle kohteiden dokumentoinnissa ja hoidossa.

Sovellus on toteutettu yhteistyössä Vaasan museoihin kuuluvan Pohjanmaan museon sekä Aimo Nybergin kanssa. Eläkkeellä oleva kuvataiteen lehtori Aimo Nyberg on koostanut sovellukseen Vaasan kohteet kuvineen. Muiden kuntien kohteet on koonnut Pohjanmaan museo. Sovelluksen toteutuksesta ja ylläpidosta vastaa Vaasan Paikkatietopalvelut.

Pohjanmaan patsaat ja muistomerkit: <https://geoinfo.vaasa.fi/sovellukset/PohjanmaanPatsaat/>

Tiina Torkkeli: Tupakkaenkeli, 2022. Koulukatu 25, Pietarsaari. Kuva: Silvia Rinne, Vaasan museot

*****

Julkisen taiteen periaatteet, kirjoitustyöryhmä:

Sanna Bondas, kulttuuri- ja kirjastotoimen johtaja, Vaasan kaupunki

Elina Bonelius, museotoimenjohtaja, Vaasan museot

Auli Jämsänen, kokoelmapäällikkö, Vaasan museot

Maija Kasvinen, taideasiantuntija, TAIKE

Jenni Niemi, kulttuuripäällikkö, Vaasan kaupunki

Silvia Rinne, aluetaideamanuessi, Vaasan museot

Oliver Schulte-Tigges, kaavoitusarkkitehti, Vaasan kaupunki

Sari Tuomio, taidekonservaattori, Vaasan museot

6. Liitteet

6.1. Taiteen linjaukset Vaasassa

Julkisen taiteen työryhmä valmistelee Taiteen linjaukset Vaasassa –liitteen. Linjaukset sisältävät tulevien vuosien julkisen taiteen hankintakohteet ja prosenttiperiaatteen käytön, sekä katutaiteen hankintaan ja linjauksiin liittyvät seikat. Liite on aktiivisemmin päivittyvä.

6.2. Case-esimerkkejä

6.2.1 Vaasan kaupungin kulttuuripalvelut

Toteutettuja projekteja ovat olleet mm. yhteistyössä Upeartin kanssa toteutettu **seinämuraali Hartmaninkujalla** olevan kiinteistön seinään, **seinämuraali Vasa övningsskolas gymnasiumin kiinteistön seinään** Koulukadulla, **Ristinummen kaupunginosassa** muutaman vuoden ajan toteutettuja alikulku-, sähkökaappi-, leikkipuisto- ja muuntajamaalauksia, sekä **Vaasan keskustan alueella sähkökaappeihin** toteutettuja vanhoja valokuvia projektissa ”Näillä kulmilla ennen – kuvia Vaasasta”. Seinämuraalien kohdalla Kulttuuripalvelut on toiminut koordinoivana tahona mm. lupa-asioihin, nosturi- ja välinehankintoihin ja viestintään liittyen sekä Koulukadun hankkeessa itse tilaajana ja palkkionmaksajana.

Kulttuuripalveluista on myös edustus rakentuvan **Ravilaakson asuinalueen** taidetyöryhmässä ja osavastuu taideohjelman kokoamisessa. Ravilaakson osalta ensimmäisiä toteutettuja projekteja ovat olleet laillisen graffitiseinän perustaminen aluetta ympäröivään aitaan sekä alueen leikkivälineen hankinta ja suunnittelutyön kilpailutus yhdessä taidetyöryhmän kanssa. Kulttuuripalveluista haettiin ja saatiin tätä leikkivälineen suunnittelua varten taiteilijapalkkaan Taikelta 15 000 € avustus (50 % kustannuksista).

Ensimmäinen päiväkotihanke, jossa prosenttiperiaate on otettu hankesuunnittelussa alusta lähtien mukaan, on ollut **Teeriniemen päiväkoti** vuonna 2022-2023. Taiteen hankinnasta vastasi työryhmä, johon kuuluivat hankkeen rakennuttajapäällikkö ja arkkitehti, sekä edustajat kulttuuri- ja kirjastopalveluista ja museoista. Lisäksi lopulliseen taiteilijavalintaan osallistui päiväkodin henkilökunnan edustus. Hankebudjetti oli 60 000 € ja hankkeessa toteutettiin teokset kolmeen eri ulko- ja sisäkohteeseen. Hankkeessa pyydettiin luonnokset (museoiden amanuenssin valmistelusta) neljältä taiteilijalta/taiteilijaparilta, joista taidetyöryhmä valitsi Ilona Partasen teoksella ”Lorulintu”. Teoksen tilaussopimus tehtiin kaupungin talotoimen ja taiteilijan välillä.

6.2.2 Ravilaakson taide

Ravilaakson kehityshankkeen yhteydessä perustettu, kaupunginjohtajan vuonna 2018 nimeämä taidetyöryhmä, näki tarpeelliseksi toteuttaa Ravilaakson aluetta koskeva alustava taideohjelma, jossa mm. taiteen prosenttiperiaate sekä taideprojektien suunnittelu ja toteutustapa alueella määriteltäisiin. Alustava taideohjelma tehtiin taidetyöryhmän omana työnä ja taiteen prosenttiperiaate hyväksyttiin hyödynnettäväksi Ravilaakson kehittämishankkeessa.

Taidetyöryhmä on ottanut kantaa mm. alueen tontinluovutusta ja suunnitteluvarauksia ohjaaviin linjauksiin taiteeseen liittyen. Ravilaakson rakennusten rakentaminen ei ole vielä päässyt alkuun, mutta taidetyöryhmän kautta on ohjattu ja toteutettu alueelle mm. väliaikaista graffititaidetta, periaate muuntamoiden ja muiden teknisten laitteiden toimimisesta taiteen tekemisen alustoina sekä taideleikkivälineen hankintaprojekti.

Taidetyöryhmä toimii taidetta Ravilaaksoon koordinoivana tahona, mutta on saanut myös laajemman roolin. Taidetyöryhmää on sittemmin hyödynnetty myös muun kaupunkiympäristöön sijoittuvan taiteen

keskustelu, suunnittelu- ja ohjaamisfoorumina. Ravilaakson taidetyöryhmä voisikin tulevaisuudessa kehittyä elimeksi, joka koordinoi taiteen toteuttamista kaupungissa laajemmin. Taidetyöryhmän toimintatavassa erityistä ja erityisen tehokasta on sen sopiva vapaamuotoisuus / tehtävien avoimuus, joustavuus ja riittävän laaja asiantuntijakokoonpano sekä riittävän selkeä tavoite ja kulttuurin ja taiteen edistämisen tahtotila.

Hankkeiden kehittäminen taidetyöryhmän kautta toimii parhaimmillaan molempiin suuntiin. Lähtökohta taiteen tekemiselle saattaa olla itse taidehanke kuten taho, joka haluaa toteuttaa katutaiteita, tai vaihtoehtoisesti tarve esim. elävöittää kaupunkirakennetta taiteen avulla. Tämä on ratkaisevan tärkeää taiteen kaupunkiympäristöön toteuttamisen näkökulmasta. Esim. muuntajien suunnittelu ei kovinkaan helposti kantaudu taiteen toteuttajien korviin, jolloin on olennaista, että taidetyöryhmän osapuolet edistävät laajempaa taiteen toteuttamisen tavoitetta kukin omissa tehtävissään. Taidetyöryhmän jäsenet toimivat myös kukin omien organisaatioidensa sisällä taidetyöryhmän ajatusten ja tavoitteiden eteenpäin viejinä. Näin syntyy mahdollisesti tulevaisuudessa tilanne, jossa yhä useampi kaupunkiorganisaatiossa tunnistaa tai keksii itse taiteeseen liittyvän idean ja osaa ohjata asian eteenpäin taidetyöryhmälle tai jollekin sen jäsenistä. - Voisiko Vaasaan toteuttaa muunnelman Joseph Beuysin 7000 Eichen teoksesta? – Miksikäs ei, Soitanpa Leilalle ja Jennille ja kysyn voisiko tästä keskustella taidetyöryhmässä.

Taideleikkikenttähanke

Taideleikkikenttä hanke sai alkunsa Ravilaakson yleissuunnitteluvaiheen suunnittelutyöryhmän suunnittelutyöpajassa, jossa hyödynnettiin mm. vuorovaikutustilaisuuksissa esiin nousseita ajatuksia. Suunnittelutyöryhmä katsoi, että leikkikenttä toimisi hyvin alueen ytimen ja koko Hietalahden keskuksen elävöittäväksi palveluna. Lasten ja perheiden halujen ja tarpeiden nostaminen keskiöön sopi alueen yleiseen visioon ja luonteeseen. Myöhemmin ajatukseen liitettiin taide. Periaatteena tällöin oli jo vakiintunut ajatus, että kaikissa Ravilaaksoon liittyvissä hankkeissa pohditaan myös taiteen roolia. Todettiin, että keskeisessä koko aluetta elävöittävässä toiminnossa, jos missä, taiteen mahdollisuuksia on syytä hyödyntää.

Leikkikentän suunnittelua käsiteltiin taidetyöryhmässä, jossa päädyttiin ajatukseen taiteilijan, taidetyöryhmän ja leikkivälinevalmistajan yhteistyöstä synnyttävästä leikkivälineestä / -kentästä.

Taiteilijayhteistyöhön päättämistä ennen käytiin vuoropuhelua myös leikkivälinevalmistajien kanssa. Vuoropuhelussa haluttiin kartoittaa valmistajien kiinnostusta hankkeeseen ja näkemyksiä taiteilijayhteistyöstä.

Hanke eteni kilpailuun, joka osoitettiin kolmelle paikalliselle taiteilijalle, jotka osoittivat kiinnostuksensa hankkeeseen. Kilpailussa tuli esittää alustava ajatus leikkivälineestä- / leikkikentästä. Taidetyöryhmä valitsi yhden kolmesta taiteilijasta toteuttamaan välineen ja alueen jatkosuunnittelua.

Taidetyöryhmä pyysi alustavan idean pohjalta kahdelta leikkivälinevalmistajalta tarjouksen laitteen toteuttamisesta. Työryhmä päätyi yksimielisesti toiseen toimijaan sekä hinta-arvion, että laadun ja mm. hankkeeseen sopivamman tunnelman vuoksi.

Taiteilija yhdessä taidetyöryhmän joidenkin jäsenten kanssa toteutti vuorovaikutteisia suunnittelutyöpajoja päiväkotij- ja alakoulun lasten kanssa. Tilaisuuksissa lapset saivat kertoa ajatuksiaan ja piirtää ideoitaan taiteilijan alustavan idealuonnoksen pohjalta. Taiteilija jatkoi tämän jälkeen alkuperäistä suunnitelmaansa lasten ideoiden pohjalta.

Työryhmän, taiteilijan ja valitun leikkivälinevalmistajan kanssa käytiin työneuvottelu, jossa sovittiin hankkeen suunnittelun etenemistavasta. Taiteilija ja leikkivälinevalmistajan on määrä pitää keskenään

luova suunnittelusessio, jonka pohjalta he voivat toteuttaa ”idearaakileen”, jota käydään taiteilijan, leikkivälinevalmistajan ja taidetyöryhmän kesken läpi.

6.2.3 Pohjoismaiden taidetie / Nordisk konstväg

Pohjanmaalla löytyy taideteoksia, jotka sijaitsevat tien varrella esimerkiksi Maalahdessa, Närpiössä, Vöyrillä ja Uudessakaarlepyyssä. Osa teoksista on muistomerkkejä, jotka liittyvät paikan historiallisiin tapahtumiin. Konstvägen Sju Älvar/Västerbotten (Ruotsi) otti KulturÖsterbotteniin yhteyttä keväällä 2022. He toteuttavat projekteja ja aktiviteetteja taide-elämysten ympärillä kansallisen valtatievarrella, joka kulkee viiden kunnan läpi. Taidereitti avattiin 1990-luvun lopulla ja vuosien varrella on pohdittu yhteistyömahdollisuuksia Suomen ja Pohjanmaan kanssa. Idean toteuttamista myös Suomessa, Pohjanmaalla, pohdittiin huhtikuussa 2022, jolloin asian edistämiseksi perustettiin työryhmä (Konstvägen Sju Älvar -yhdistyksestä, Pohjanmaan liitto, KulturÖsterbotten, Vaasan museot sekä Art in Malakta rf.).

Hankeen tavoitteena on edistää Merenkurkun molemmilla puolilla matkailuelinkeinoa samalla kun yhteydet kulttuuritoimijoiden välillä vahvistuvat, mikä pitkällä tähtäimellä tuo luovuutta ja innovaatioita alueelle sekä luo pohjaa pitkäkestoiselle yhteistyölle yli valtakunnan rajojen. Hankkeessa tuotetun suunnitelman toteutuessa taiteilijat saavat avoimella haulilla työtilaisuuksia ja syntyy uutta Suomea ja Ruotsia yhdistävää taidetta yhteiselle taidetielle. Osa taideteoksista voi syntyä suomalaisten ja ruotsalaisten taiteilijoiden yhteistyönä.

7. Lähteet

Julkinentaide.fi, Taidekilpailut (2023): <https://www.julkinentaide.fi/taidekilpailut>

Vaasan museoiden kokoelmaohjelma: https://vaasankaupunginmuseot.fi/wp-content/uploads/2018/11/vaasan_kaupunki_vkm_kokoelmaohjelma_a4_fi.pdf

Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelma: https://issuu.com/kulttuuriaturussa/docs/vs_suomen_julkisen_taiteen_ohjelma_2021_final

Vantaan julkisen taiteen hankinnan prosessikuvaus